

УДК 025.171:355.486(438)Л. Біркенмаєр:027.7(477.83-25)

ЗБІРКА ІНЖЕНЕРА ЛЮДВІКА БІРКЕНМАЄРА: ОПИС, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ

Юрій ЛИСИЙ

*Львівський національний університет ім. Івана Франка, Наукова бібліотека,
вул. Драгоманова, 17, м. Львів, МСП, 79061, Україна, тел. (032) 261-35-97*

Коротко охарактеризовано збірку брошур, поштових карток, листівок, газет та вирізок із них Людвіка Біркенмаєра, яка зберігається у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка. У ній переважають матеріали, присвячені історії польських військових формувань 1914–1920 рр. та польських ветеранських організації наступних десятиліть.

Ключові слова: Людвік Біркенмаєр, польські легіони, Військо Польське, періодичні видання, Львів.

У відділі рукописних, стародрукованих та рідкісних книг імені Ф. П. Максименка Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка зберігається багато цікавих рукописних матеріалів. Однією з таких, що може викликати інтерес у фахівців, є збірка інженера Людвіка К. Біркенмаєра. Це різноманітні документи, пов'язані з історією польського легіону, українсько-польської війни 1918–1919 рр., польсько-радянської війни 1920 р. Найбільший масив складають документи, які ілюструють історію польського легіону – військового формування, створеного під час Першої світової війни. За ними можна прослідкувати історію легіону від часу його створення до моменту розпуску. Дещо менше існує матеріалів, які висвітлюють історію українсько-польської та польсько-радянської війн. Значний масив документів висвітлює діяльність різноманітних польських ветеранських організацій у 20-30-ті роки ХХ ст. Колекція складається з документації (листування), газет і фрагментів газет, брошур, поштових карток і листівок, газетних витягів і вирізок. Хронологічні рамки даної збірки охоплюють час від 1912 р. до 1936/1937 рр.

До найбільш численної групи документів належать витяги і вирізки з газет. Їх є близько 570 одиниць зберігання. Автор вирізав з газет і журналів повідомлення, які стосувалися історії польських легіонів, перебігу бойових дій на фронтах Першої світової війни та участі в ній польських військових формувань, діяльність польських ветеранських організацій¹. Існує велика кількість світлин (вирізаних із газет та журналів)

¹ Ostatni marsz brygadiera. Manifestacyjny pogrzeb Czesława Mączyńskiego // *Kurjer Lwowski*. – Lwów, 1935. – Nr 198 A; Obrona Lwowa // *Ilustrowany Kurjer Codzienny*. – 1936. – Nr 17; Zaprzysiężenie Legionów w Bochnie // *Ibidem*. – 1914. – Nr 225; Likwidacja wojsk polskich w Rosyi // *Ibidem*. – 1918. – Nr 89; Czesław Mączyński. Komendant obrony Lwowa // *Warszawski Dziennik Narodowy*. – 1935. – Nr 54; Legiony w ogniu // *Ilustrowany Kurjer Codzienny*. – 1916. – Nr 154; Manifestacyjny pogrzeb Legionisty w Warszawie // *Nowości Ilustrowane*. – 1916. – Nr 9; Powrót inwalidów z Rosyi // *Ilustrowany Kurjer Codzienny*. – 1916. – Nr 180; Mączyński o obronie Lwowa // *Kurjer Lwowski*. – 1935. – Nr 197; Zgon wybitnego działacza ukraińskiego // *Wiek Nowy*. – 1922. – Nr 6227; Ukraińskie rekwizycje // *Ibidem*. – 1922. – Nr 6201; Ukraińskie sny o potędze // *Ibidem*. –

польських військових лідерів воєнного та післявоєнного часу, рядових легіонерів, карикатури на відомих політиків та військових того часу², некрологів³. Завдяки матеріалам збірки Л. Біркенмаєра можна чимало дізнатися про події української військової та політичної історії доби Першої світової війни. Багато цікавої інформації містять збережені періодичні видання та їх фрагменти для дослідників історії УНР (1917–1920 рр.) Торгівля Польської держави з Україною, переговори Юзефа Пілсудського з Симоном Петлюрою про антибільшовицький союз, спільні операції польської армії та армії УНР проти військ радянської Росії – ось не повний перелік повідомлень про польсько-українські стосунки того часу⁴. Частина інформації присвячена українсько-польським

1922. – Nr 6253; Artykuł hitlerowskiego dziennika o Marszałku Piłsudskim // *Lwowski ilustrowany Express Wieczorny*. – 1935. – Nr 1445; Austriacki komunikat urzędowy o Legionach. Ofiarne stanowisko Legionów koło Kolodyi // *Ilustrowany Kurjer Codzienny*. – 1916. – Nr 187; Der Krieg. – 171. Tag // *Illustrierte Kranenzeitung*. – Wien, 1915. – Nr 5399; Polska brygada strzelecka w Rosyi // *Ilustrowany Kurjer Codzienny*. – 1916. – Nr 201; Ujednostajnienie odznak Legionowych. Odznaki oficerów na wzór pruski // *Ibidem*. – Nr 186; Co dzień niesie? Straty Legionów // *Ibidem*. – Nr 185; 1914 – 6. sierpnia – 1925. W jedenastą rocznicę wymarszu Legionowej Kadrowki // *Wiek Nowy*. – 1925. – Nr 7234; Walki Legionów w Karpatach // *Ilustrowany Kurjer Codzienny*. – 1915. – Nr 26; Polska szkoła oficerska // *Ibidem*. – 1914. – Nr 247; Na pole walki // *Nowości ilustrowane*. – Kraków, 1914. – Nr 41; Legiony. Wyjazd III kompanii wiedeńskiej // *Ilustrowany Kurjer Codzienny*. – 1914. – Nr 275 ta iniii.

² Z dni paryskich // *Wiek Nowy*. – 1921. – Nr 5922; Z pobytu Naczelnika Państwa w Paryżu // *Ibidem*. – Nr 5925; Na polu chwały: Pogrzeb por. Leg. Dr. Edm. Szalita. Obok grób hr. Tyszkiewicza // *Nowości ilustrowane*. – 1916. – Nr 9; Unser Kaiser inspiziert polnische Legionäre // *Wiener Bilder*. – 1918. – Nr 7; Nasi młodzi bohaterowie: Przed koszarami Strzelców w Parku sportowym w Krakowie // *Nowości ilustrowane*. – 1914. – Nr 35; Jak wyglądali “moskale”? // *Swiatowid*. – 1934. – Nr 46; Die Begnadigung der polnischen Legionäre // *Wiener Bilder*. – 1918. – Nr 42; Szlakiem bojowym Legionów // *Nowości ilustrowane*. – 1916. – Nr 9; Manifestacyjny pogrzeb Legionisty w Warszawie // *Ibidem*. – Nr 9; Na polu chwały // *Ibidem*; Saperzy przy budowie szalasu // *Ibidem*; *Swiatowid*. – 1933. – Nr 42; Nach dem Friedensschluß mit der Ukraine // *Wiener Bilder*. – 1918. – Nr 9; Die Volksrepublik Ukraine: Straßensbild der Stadt Schitomir, wohin die Rada, wegen Bedrohung Kiwus durch Bolschewiki, verlegt wurde // *Ibidem*. – Nr 8; Marszałek Piłsudski w Druskienikach zażywa swojej codziennej, samotnej prechadzki, nad brzegiem Niemna // *Swiatowid*. – 1926. – Nr 24; Der Nationalfreitag des 11. November in Polen: Marschall Piłsudski nimmt an der Spitze seines Stabes die Revue über die in Warschau ausgerückten ab // *Wiener Bilder*. – 1926. – Nr 47; Prof. Dr. Ignaz Moscicki wurde in der Nationalversammlung am 1. Juni zum Präsidenten der Republik Polen gewählt // *Ibidem*. – Nr 26; W sali marmurowej Zamku Królewskiego w Warszawie, ozdobionej portretami królów i królowych... // *Swiatowid*. – 1926. – Nr 24; Rada Gabinetowa // *Ibidem*. – Nr 25; Zjazd Dowórczyków w Warszawie // *Ibidem*. – Nr 12; Powitanie gen. Sikorskiego we Lwowie // *Ibidem*. – Nr 11; Dymisja gen. Szeptyckiego // *Ibidem*. – Nr 15; Marszałek Piłsudski w Druskienikach // *Ibidem*. – Nr 36; Z uroczystych imienin Marszałka Piłsudskiego // *Ibidem*. – Nr 13; Manifestacje w Warszawie w dniach przesilenia przyzdyjalnego // *Ibidem*. – Nr 24; Polnische Legionäre im Schützengraben während eines Gefechtes Warschau // *Das Interessante Blatt*. – 1914. – Nr 45; Officiere der Kavallerie der freiwilligen polnischen Legion // *Ibidem*. – Nr 48 ta in.

³ Tadeusz Wyrwa Fugalski. Major V pulku Legionów // *Ilustrowany Kurjer Codzienny*. – 1916. – Nr 193; Zgon obrońcy Lwowa. Dn. 8 maja zmarł w Warszawie em. gen. Śp. Edmund Kessler, b. Szef szt. dyw. białoruskiej gen. Iwaszkiewicza // *Swiatowid*. – 1930. – Nr 19; Jozef Piłsudski. Marszałek Polski, wódz narodu, członek Honorowy Związku Obrońców Lwowa z listopada 1918 roku nie żyje; Pogrzeb śp. Zofji Kadenacowej // *Ilustrowany Kurjer Codzienny*. – 1935. – Nr 36; Zofja Felicja z Piłsudskich Kadenacowa wdowa po ś. p. Bolesławie po ciężkich cierpieniach zasnęła w Bogu dnia 3 lutego 1935 r. Przeżywszy lat 70 // *Ibidem*; Mączyński o Obronie Lwowa // *Kurjer Lwowski*. – 1935. – Nr 197 A; Ostatnia droga dowódcy obrony Lwowa. Pogrzeb śp. bryg. Mączyńskiego // *Ilustrowany Kurjer Codzienny*. – 1935. – Nr 200; General Daniel Konarzewski // *Tempa Dnia*. – 1935. – Nr 201; Aleksander Jan Mroczkowski, podporucznik i adjutant 10 p. strzel. Wkp. // *Ibidem*. – Nr 202; Brygadjer Czesław Mączyński // *Ibidem*. – Nr 146; Kopiec Marszałka Piłsudskiego będzie gotów w listopadzie 1935 roku // *Lwowski ilustrowany Express Wieczorny*. – 1935. – Nr 1423.

⁴ Ukrainisches Geld // *Wiener Bilder*. – 1918. – Nr 9; Die Volksrepublik Ukraine: Straßensbild der Stadt Schitomir, wohin die Rada, wegen Vebrohung Kiwus durch Bolschewiki, verlegt wurde // *Ibidem*. – Nr 8; Die Friedensverhandlungen in Brest-Litowsk // *Ibidem*. – 1917. – Nr 52; Hetmann Pawel Petrowitch Skoropadski, das neue Oberhaupt der Ukraine // *Ibidem*. – 1918. – Nr 21; Soldaten der neu aufgestellten ukrainischen Armee // *Ibidem*. – Nr 15; Die Verhandlungen in Brest-Litowsk // *Ibidem*. – Nr 2; Die Ukrainer in Brest-Litowsk // *Ibidem*. – Nr 4 ta in.

взастином у передвоєнний (до 1914 р.) та міжвоєнний період (20–30-ті роки ХХ ст.)⁵. Вирізки з газет акуратно наклеєні на папір та підписані. На одній такій сторінці формату А4 може бути наклеєно від одної до десяти невеличких газетних публікацій. Л. Біркенмаєр зазначав назву газети, номер, час видання. Він згрупував всі матеріали по роках: 1914, 1915, 1916, 1918, 1921, 1926 і т. д. З деяких газет він не вирізував повідомлення, а робив виписки. Це, можливо, пов'язано з поганим станом збереження окремих газет. У збірці Л. Біркенмаєра збережені матеріали із газет: “Wiener Bilder”, “Pustrowany Kuryer Codzienny”, “Dziennik Urzędowy”, “Illustrierte Kranenzeitung”, “Nowości ilustrowane”, “Wiek Nowy” та ін. Випуски, що майже цілком присвячені діяльності польських військових формувань у роки Першої світової війни і наступних за нею років, автор уважав за доцільне зберегти повністю.

Окрему групу документів складають поштівки, листівки та фотографії. Їх нараховується 71 одиниця зберігання. Тут зберігаються поштівки та фотографії, присвячені маршалу Ю. Пілсудському; польським легіонерам, які брали участь у Першій світовій війні; польським військовим та юнакам, учасникам боротьби за Львів під час українсько-польської війни. Ці листівки та поштові картки добре висвітлюють повсякденне життя польського легіонера: часи дозвілля, стройова та бойова підготовка, перебування в окопах, польовий шпиталь і т. ін. Певна група поштівок добре ілюструє життєвий шлях маршала Польщі Ю. Пілсудського від часу, коли він командував польськими легіонами у Першій світовій війні, до перевороту 1926 р. Окрема група поштових карток присвячена подіям українсько-польської війни за Галичину у 1918–1919 рр., на яких зображені поляки – учасники цієї боротьби від командирів (генерал Вацлав Івашкевич) до звичайних жовнірів Війська Польського. На всіх цих світлинах можна побачити характерний для збірки Л. Біркенмаєра штамп, який виконував роль екслібриса. Його розміщено на більшості листівок та поштівок.

Найменш численна група документів – це листування. Збереглося всього два примірники. Це листи від товариства “Małopolska straż obywatelska” до Л. Біркенмаєра, в яких висловлюється прохання надати їм якісь важливі документи до історії цього товариства. Збереглася також одна невелика брошура (Janina Ruczajówna. “Wigilja orląt lwowskich”. Obrazek sceniczny z czasów obrony Lwowa), де йдеться про події українсько-польської боротьби за Львів у 1918–1919 рр.

Ці документи були передані до бібліотеки Львівського університету у 30-х роках ХХ ст. Збірка інженера Л. Біркенмаєра є важливим джерелом для всіх дослідників, які цікавляться історією польських військових формувань періоду Першої світової війни, українсько-польською та польсько-радянською війнами, національно-культурною та політичною історією міжвоєнної Польщі.

⁵ Proces ruskich gimnazjalistów we Lwowie gróznym sygnałem ostrzegawczym // *Ilustrowany Kuryer Codzienny*. – 1928. – Nr 118; “Ruska krzywda” // *Ibidem*. – 1914. – Nr 237; Rusini przeciw Legionom Polskim // *Ibidem*. – Nr 202; Falsze o Galicji wschodniej // *Wiek Nowy*. – 1922. – Nr 6274; Ukraińscy studenci w Czechosłowacji robia “wielki krzyk” // *Ibidem*. – Nr 6270; Ukraińcy przegrali sprawę w Genui // *Gazeta Poranna*. – 1922. – Nr 6378; Zgon wybitnego działacza ukraińskiego // *Wiek Nowy*. – 1922. – Nr 6227; Sow. Ukraina uznaje wschod. Małopolskę za terytorjum polskie // *Ibidem*. – Nr 6233; Ukrainskie rekwizycie // *Ibidem*. – Nr 6201; “Zachidna Ukraina” powtarza dalej swoje // *Ibidem*. – Nr 6210; Znowu św. Jur // *Ibidem*. – Nr 6185; Sprawa wschodniej Małopolski a Anglja // *Ibidem*. – Nr 6191; Ukraiński dziłacz // *Ibidem*. – Nr 6196; Ukraińcy opuścili Genuę // *Gazeta Poranna*. – 1922. – Nr 6258; Z prasy ukraińskiej do użytku... Genui // *Wiek Nowy*. – 1922. – Nr 6265; Polska i Mała Ententa wobec memorjałów ruskiego i litewskiego // *Ibidem*. – Nr 6276; Sprawy Galicji Wschodniej i Wilna wyłączone z konferencji genuńskiej // *Ibidem*. – Nr 5278; Odwrot L. George’a w sprawie Galicji wschodniej i Wilna // *Ibidem*.

THE COLLECTION OF THE ENGINEER LUDWIG BIRKENMEIER: DESCRIPTION, CLASSIFICATION AND CONTENT SPECIFICATION

Yuriy LYSSYI

*Scientific Library of the Ivan Franko L'viv National University,
17, Drahomanov Str., L'viv, 79601, Ukraine, tel. (032) 261-35-97*

The article provides a concise characteristics of Ludwig Birkenmeier's collection of brochures, postcards, newspapers and newspaper clippings kept in the Scientific Library, the Ivan Franko L'viv National University. The collection mainly consists of the materials on the history of Polish Army in 1914–1920-ies and Polish veteran organizations of the following decades.

Key words: Ludwig Birkenmeier, Polish legions, Polish Army, periodicals, L'viv.

СОБРАНИЕ ИНЖЕНЕРА ЛЮДВИКА БИРКЕНМАЕРА: ОПИСАНИЕ, СИСТЕМАТИЗАЦИЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА СОДЕРЖАНИЯ

Юрий ЛЫСЫЙ

*Львовский национальный университет им. Ивана Франко, Научная библиотека,
ул. Драгоманова, 17, г. Львов, МСП, 79061, Украина, тел. (032) 261-35-97*

Кратко охарактеризировано собрание брошюр, почтовых карточек, открыток, газет и вырезок из них Людвика Биркенмаера, которое хранится в Научной библиотеке Львовского национального университета имени Ивана Франко. В нем преобладают материалы, посвященные истории польских военных формирований 1914–1920 гг. и польских ветеранских организаций последующих десятилетий.

Ключевые слова: Людвик Биркенмаер, польские легионы, Войско Польское, периодические издания, Львов.

Стаття надійшла до редколегії 9.02.2010

Прийнята до друку 5.03.2010